

PERISCOOP

*Commentaar uit het
Wetenschappelijk Instituut*

De schoolstrijd van de arbeidersklasse

Het CDA wil zich nog niet aan beslissingen branden die het voortgezet onderwijs aangaan. Wie het program 'Uitzicht' leest, komt al gauw tot deze conclusie.

Onderwijsbeleid is namelijk, sinds jaren al weer, een heet hangijzer. Idealisme en irritatie over de inrichting van het voortgezet onderwijs komen tot uitdrukking in plannen, nota's, tegenplannen en tegennota's. En zij lopen zo hoog op dat politieke partijen dit terrein omzichtig benaderen. Dat geldt ook voor het CDA.

Actie van christen-democraten

De Mammoetwet, produkt van christen-democratische bewindslieden, maakte al heel veel los. Ook tussen christen-democraten onderling vond daarover een hevige discussie plaats. Immers, de overheid werd door deze Mammoetwet ineens veel actiever in het vormgeven van de onderwijsstructuur. We gingen over naar het 'constructieve onderwijsbeleid'. Sindsdien is het constructiewerk doorgegaan. De invoering van de Mammoetwet biedt veel ruimte voor de indi-

viduele ontplooiing van de leerlingen, die zelf, na enkele jaren, hun vakkenpakket konden kiezen. De variatie in eindexamen's nam daardoor sterk toe. Daarnaast dachten wederom met name christen-democraten aan een 'brug' tussen het toenmalig lager onderwijs en de fase waarin de persoonlijke keuze van vakkenpakketten plaatsvond. Die brug zou een school kunnen zijn die eigenlijk voor alle leerlingen geschikt was. Een soort verlenging van de fase van het lager onderwijs. Die verlenging werd gewenst geacht in verband met de toenemende ingewikkeldheid van de samenleving, de verscheidenheid en veranderlijkheid van de beroepen. Bovendien zou met het oog op de veelheid van verantwoordelijkheden waar volwassenen voor staan de toerusting moeten worden verbreed. Bij dit laatste speelde de overweging een rol dat de beroepsuitoefening in de toekomst niet meer zo'n dominante plaats in het leven zou innemen. De volwassen, mondige mens zou daarnaast ook veel meer tijd en creativiteit gaan besteden in de sfeer van de vrijwillige en ideële inzet. Voor een goede

opleidings- en beroepskeuze zouden op deze wijze enkele jaren extra beschikbaar komen. Uitstel van die keuze werd en wordt in het algemeen belangrijk geacht. De indeling van leerlingen kon zodoende op een doelmatiger wijze plaatsvinden, zodat het verschijnsel van zittenblijven en uitvallen zou worden tegengegaan.

Ministerieel bedrijfsongeval

Toen kwam minister Van Kemenade, die, geheel in de stijl van zijn tijd, de oplossing op sterk ideologische wijze aan de man bracht. Het leek ineens alsof het al die jaren gegaan was over de vraag hoe de klassenstrijd zou kunnen worden beslecht. De gemeenschappelijke middenschool (zo ging men de brug tussen lager onderwijs en de tweede fase van het voortgezet onderwijs noemen) kreeg een sterk politiek-ideologische tint. Alle jongeren bij elkaar, dan worden ze gelijk! De school moest als hefboom dienen voor maatschappijverandering, als het kan in linkse richting (de zogenaamde progressie). Hoewel, wat socialisten en liberalen met het onderwijs willen, komt eigenlijk op hetzelfde neer. Tussen hen beiden geldt links-rechts eigenlijk niet.

Dat was niet zo'n slimme aanpak voor een onderwijsvernieuwing. Want in Nederland (en daar niet alleen) wordt het onderwijs als een eigen levenssfeer gezien, met een zekere eigen wettelijkheid. Bovendien maakt de schijn dat kinderen als politiek wapen worden gehanteerd of politiek worden gemanipuleerd, elke onderwijsvernieuwing al gauw verdacht.

Hoewel velen in het onderwijs best 'in' waren voor een omvattende verandering (idealisten zijn altijd bezig) zag men aldaar in dat de voorgestelde veranderingen bijzonder veel-eisend waren (ideale docenten veronderstelden) en dat de positieve effecten niet vanzelfsprekend zouden volgen. En voor vernieuwing is het juist nodig om het vertrouwen van alle betrokkenen te winnen. Wie dat verwaarloost, ontmoet een schare ouders, leerkrachten en besturen die krachtig op hun strepen gaan staan. Hoe zat het ook alweer

met de vrijheid van inrichting? Wèg vernieuwing? En toch was het een en ander nodig.

Sinds dit ministerieel bedrijfsongeval pogen zijn opvolgers, en met name minister Deetman, via zo'n voorzichtig mogelijke weg, met het ontzien van zoveel mogelijk heilige onderwijskoeien en onder een heel andere vlag (*niet* de middenschool, maar 'voortgezet basisonderwijs'-VBAO) de schade te beper-

’ De schijn dat kinderen als politiek wapen worden gehanteerd maakt elke onderwijsvernieuwing al gauw verdacht. ’

ken. Zo hopen zij toch nog een paar modelboerderijen overeind te houden en op te zetten die als oriëntatiepunt voor vernieuwingsgezinde scholen kunnen dienen. Ook in het kader van ons wetenschappelijk instituut is een rapport uitgebracht ('Samen verder') dat deze voorzichtige lijn bepleit: alle nadruk op vernieuwing 'van onderop', alle eerbied voor de bevoegde gezagen (besturen). En terecht! Maar de overheid, aldus 'Samen verder', heeft wel een taak bij het helpen vinden van een ontwikkelingslijn, van de kaders waarbinnen veranderingen het best kunnen plaatsvinden. In dat rapport is voor christen-democratische bezinning heel wat terug te vinden.

Vanuit christen-democratisch standpunt is er veel aan te merken op het huidige schoolstelsel. Eigenlijk is het sterk gefixeerd op elitevorming. De race naar het eindexamen wordt door veel te weinig leerlingen gehaald. Daarmee vertoont het stelsel de trekken

van 'survival of the fittest', een systeem waarin men niet te zeer wakker ligt over de mislukkingen (drop-outs). Het klassieke individualisme heeft de overhand, hetgeen door de Mammoetwet nog is versterkt. Daarbij is de aansluiting die officieel tussen bepaalde schooltypen hoort te bestaan (bijvoorbeeld die tussen algemeen vormend en middelbaar en hoger beroepsonderwijs) notoir slecht. Recente publikaties melden 70 à 80% zittenblijvers en afhakers in de eerste klas van de HTS. Het voorbereidende jaar voor hoger technisch onderwijs is in 1978 verdwenen! Over het effect daarvan is sindsdien geen minister gestruikeld. Het is nu al jaren huilen met die aansluiting. Een productieproces met 70% afkeuringen is ondenkbaar. Zo iets kan men zich alleen met jonge mensen veroorloven

'Samen verder' zet de christen-democratische traditie ten aanzien van het denken over de structuur van het voortgezet onderwijs, voort. Er is echter een groot verschil in de voorgestelde procedure om bij een geïntegreerde school voor de eerste fase van het voortgezet onderwijs uit te komen. Het zogenaamde voortgezet basisonderwijs is voor 'Samen verder' een langere-termijndoelstelling. Het moet een school worden waar bestuur en docenten zelf de inrichting bepalen. Alle vrijheid voor verscheidenheid van richting of niveau die men wenst. Geen opgelegde heterogene klassensamenstelling, waar zwak en slim tezamen eenzelfde basisvorming zouden ondergaan. Voor leerlingen en docenten zou dat trouwens in de regel een teleurstelling geworden zijn. Op weg naar dat voortgezet basisonderwijs kan er nog heel wat in ons inzicht veranderen, zo stelt het W.I.-rapport. Maar dat mag ons niet verhinderen om alvast te streven naar bredere scholengemeenschappen die er wellicht eerder toe komen om de overstap van schooltype naar schooltype te versoepelen, dan de aparte scholen van het categorale stelsel. Het voorstel van 'Samen verder' is gericht op een goed evenwicht tussen constructief onderwijsbeleid en inrichtingsvrij-

heid. De overheid mag en moet op grond van haar eigen bevoegdheid inzake een rechtvaardige toedeling van algemeen welzijn, richtlijnen geven die het sociaal grondrecht op onderwijs voor allen optimaliseert. Daarvoor is wetgeving nodig. Maar het onderwijs zelf heeft ook zijn eigen mandaat. Dat kan de politiek niet overnemen. Het CDA kenmerkt zich o.a. door daarvoor een scherp en open oog te hebben. Men leze slechts het nieuwe CDA-programa.

Wat moet er in de basisvorming?

Het is goed dat er over dat verder weg gelegen model van het VBAO wordt voortgedacht en dat de ontwikkeling in die richting ruimte wordt geboden. Vandaar dat de regering aan de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid heeft gevraagd om na te gaan wat er in dat VBAO zou moeten worden aangeboden. De regering vroeg:

- zijn er verschillen aan te wijzen in de resultaten van basisvorming naar gelang de structuur van het onderwijs verschilt?
- wat zou een naar de huidige onderwijskundige inzichten adequate structuur zijn van een basisvorming na het basisonderwijs?

Egotopia

Een professor van de VU heeft de leiding van het onderzoeksteam. Dus zetten we ons met extra nieuwsgierigheid aan de lezing van het uitgebrachte rapport 'Onderwijs op de tweesprong'. Prof. Vos blijkt veel bezwaren te hebben tegen het categorale schoolstelsel, zoals dat nu nog met zijn gymnasia, zijn havo's, zijn beroepsopleidingen etc. bestaat. Verder ziet hij de eenheid van het onderwijs verloren gaan. En inderdaad, er is een hele onrust en aan de onderlinge aansluiting van schooltypen ontbreekt nog steeds zeer veel. Volgens Vos is individualisering in het onderwijs sinds de Mammoetwet daar mede schuld aan. Er is een grote verscheidenheid aan leerwegen ontstaan binnen de scholen en het aantal schooltypen groeit ook steeds. Door de sterke leerlinggerichtheid komt elk kind apart te staan als

ontheemd individu. De steun van een vaste groep of klas is weggefallen. Er is geen klasseavond, geen klassteam, minder identificatiemogelijkheden dus. Dit individualiseringsproces heeft een brede maatschappelijke achtergrond. Vos citeert de uitspraak: 'Tegenwoordig zijn we een verzameling losse mensen, op weg naar flexiewerk, flexiegezin en een flexiemaatschappij. Persoonlijke voorkeuren gaan veel meer dan vroeger het gedrag van mensen regeren. Onderlinge relaties vallen steeds minder goed in te passen binnen de vertrouwde schema's. Confectie is uit, maatwerk is de nieuwe boodschap. Voor de overheid komt deze ontwikkeling neer op een soort ramp'.

Waar vaste instituties ontbreken zijn moeilijke duidelijke regels te maken. Veel macht komt daardoor ter beoordeling van de uitvoerende ambtenaar. Het gevolg is rechtsongelijkheid en willekeur, aldus Vos, en het ideaal van de zelfrealisatie en zelfbeschikking is zodoende in kort bestek geëvolueerd tot het 'voor jezelf opkomen', de 'me-decade'. Egotopia. Individualisering leidt slechts tot economische 'self-sufficiency and self-interest'; en niet tot democratische idealen, 'fairness', laat staan tot broederschap of solidariteit. Een keur van hedendaagse auteurs wordt hierbij aangehaald. Aldus een stukje van Vos' maatschappijkritiek, welke op deze punten heel scherp en doeltreffend is. Vos ziet de emancipatiefunctie van het onderwijs daardoor in gevaar komen. Hij wil geen emancipatiebevordering door zelfontplooiing, c.q. zelfbepaling, zoals in de contourennota's van destijds Van Kemenade.

Vos volgt liever een nieuwe ontwikkeling bij Van Kemenade, die nu pleit voor emancipatie conform de slogan 'promotion de tous' (ontwikkeling van allen). Wie Vos' maatschappijkritiek op dit punt bijvalt hoeft niet van de weeromstuit zijn oplossing te accepteren. 'Promotion de tous' betekent gewoon een centraal gereguleerde onderwijsstructuur, waarin in hoofdzaak uniforme basisvorming voor alle leerlingen via een soort middenschool wordt gepropageerd. Dat lijkt me

bepaald niet het enige middel om de fragmentatie van de maatschappij en van de schoolsamenleving te bestrijden.

Een eigenaardige visie op de schoolstrijd

Teleurstellender echter is de eigenaardige visie van Vos op de geschiedenis van het onderwijs in Nederland. Van een VU-hoogleraar verwacht men iets anders! Hij schetst de situatie van vóór 1920 waarin nog niet het recht op eigen onderwijsvormen aan de verscheidenheid van groeperingen was toegekend. Vos doelt kennelijk op de positie van de voorstanders van bijzonder christelijk onderwijs, die door de liberalen en hun aanhang werden gediscrimineerd. In dit verband noemt hij Troelstra (sic!), als enige, met ere als mede-verantwoordelijke voor de pacificatie van het onderwijs. Nu hadden wij altijd gedacht dat de gelijkberechtiging van het bijzonder met het openbaar onderwijs nooit een doel van de socialistische strijd was. Troelstra is gewoon door de knieën gegaan, o.a. in ruil voor de vervanging van het gezinshoofdenkiesrecht door het algemeen kiesrecht. Terecht meldt Vos dat de sociaal-democratie steeds voor de eenheid van het onderwijs gestreden heeft en wel in de vorm van een uniform staatsonderwijs. Dat is iets anders dan rechtsgelijkheid. Van christelijke kant was die éénheid nu weer niet zo essentieel en zeker niet als die met staatspedagogiek gepaard ging. De 'eenheid' was meer het gevolg van de financiële gelijkstelling tussen bijzonder en openbaar, zodat ook christelijk onderwijs op even goede wijze kon worden gegeven als openbaar. Inspectie en deugdelijkheidseisen werden daarbij zonder bezwaar aanvaard.

Latere christen-democratische bewindslieden, zoals Grosheide, hebben wel eens met spijt opgemerkt dat christelijke scholen de vrijheid van onderwijs eigenlijk nooit tot op haar grenzen hebben uitgeprobeerd. Na de strijd was het goed oogsten en rusten. Goed christelijk onderwijs zou zelf voorbeeldige experimenten hebben uitgevoerd en daardoor wellicht het voortouw hebben kunnen nemen in de ontwikkeling van het on-

derwijs als zodanig. Maar dat is niet gebeurd. Uniformiteit dus door gebrek aan actie.

Vos echter neemt het oude socialistische uniformiteitsideaal over, tracht het reformatorisch en liberaal te dopen (niet katholiek!) en verraadt een nostalgische terugblik naar de tijd waarin vooral de overheid aan de touwtjes trok. Ook ziet hij met spijt hoe de centrale regelgeving en de circulaire- 'wetgeving' van het departement van onderwijs

» Vos blikt nostalgisch terug naar de tijd waarin vooral de overheid aan de touwtjes trok. «

momenteel onder vuur liggen. De 'individuele zuil' (wat een zot begrip), ja 'de eigenheid van de scholen zelf', staat volgens Vos nu veel te zeer op de voorgrond. Die mate van vrijheid voor eigen creativiteit en voor vernieuwing van onderop, dat kan nooit goed gaan. Hier dreigt 'stagnatie' en een 'grondige en ingrijpende versterking van het systeem van harmonie'. De geschiedenis van het onderwijs is volgens Vos een eeuwenlange cultuurpolitieke en maatschappelijke strijd om de eenwording van het onderwijs. Het nieuwe basisonderwijs was daar een voorlopige bekroning van in de visie van Vos. Maar nu stagneert de integratie van het voortgezet onderwijs en dus de algemene basisvorming. Het minderwaardigheidscomplex dat Vos de lezer wil inprenten betreft de 'aanzienlijke achterstand die Nederland heeft opgelopen met betrekking tot de realisering van algemene basisvorming tot het einde van de leerplicht. Nederland is in een onder-

wijskundig isolement gebracht'.

En dat komt allemaal door het accent op eigen identiteit, het belang van de eigen zuil, de nadruk op de eigenheid en de autonomie van de scholen zelf. Het idee van de relatief autonome school (gelanceerd door de Katholieke Schoolraad) verwerpt Vos natuurlijk. Een warm aanhanger van de reformatorische wijsbegeerte met zijn soevereiniteit in eigen kring, zal hij dan ook wel niet zijn. Over de schoolstrijd treffen we bij hem niet zoveel aan, althans niet in de zin, zoals wij die kennen. Centraal staat bij hem de strijd voor toenemende eenheid door middel van een gestaag toenemende invloed van de overheid; de strijd tegen het standsgebonden onderwijs. Die strijd werd 'met name door de internationale arbeidersbeweging' gevoerd. 'De geschiedenis van de algemene basisvorming' (bij Vos als de aanduiding van de eenheid van het onderwijs gebruikt) 'kan in Nederland beschouwd worden als de geschiedenis van de politieke, maatschappelijke en culturele emancipatie en participatie.' Het politieke en maatschappelijke staat voorop. Het ging om de doorbreking van het 'Bildungsmonopol'. Wat hebben wij veel te danken aan het 'historisch besef van de arbeidersbeweging'! De arbeidersstrijd blijkt bij Vos echter soms gewoon op acties van onderwijzers te slaan: 'Juist vanuit de arbeidersbeweging, vooral uit de onderwijzersbonden etc.'. En 'onderwijzersbonden hebben vanuit dit maatschappelijke, culturele en politieke isolement tegen deze isolering van een wetenschappelijke wereld gestreden. Het feit dat in de jaren '50 de onderwijzer aan de universiteit pedagogiek en psychologie mocht studeren is een onderdeel van deze strijd'.

Dit partijchinees herinnert mij aan die mooie tijden (eind jaren '60), waarin we als wetenschappelijk medewerkers van de Vrije Universiteit in het juiste, snorkende jargon revolutionaire pamfletten verzonden en verspreiden, die niet van echt te onderscheiden waren...

Merkwaardigerwijze zet Vos, terecht, overtui-

gend uiteen, hoezeer de ontwikkeling van de industrie (en waarschijnlijk ook van de handel) een uitbreiding van het onderwijs noodzakelijk maakte. Net als nu trouwens. Hier was een 'invisible hand' die ondernemers- en arbeidersbelang bijeen bracht, zodat het strijdelement wellicht niet zo geromantiseerd hoeft te worden.

Of die maatschappelijke ontwikkeling gewoon meer onderwijs nodig maakte en dus verlenging van de leerplicht, of dat daarvoor specifiek de algemene basisvorming uitgebreider moest worden, daarover kan inmiddels twijfel blijven. In het eerste geval ging het niet om uniform onderwijs, in het tweede geval zou het daarom wel gaan. Moest de basisvorming voor ieder gelijk zijn of ging het daar niet primair om? En waarom zou dat eigenlijk moeten? Het lijkt redelijk te veronderstellen dat voor ieder zo goed mogelijk onderwijs geboden moest worden. Als de status en waarde van het geboden onderwijs maar aan eisen van rechtvaardigheid voldoet. Het CDA-program 'Uitzicht' zou best meer ruimte willen geven voor verscheidenheid tussen scholen van verschillende levensbeschouwelijke richting. Als daardoor de zin van de opleiding kan worden vergroot met het oog op rol en functie van mensen in de maatschappij. Daarmee kan ook de geestelijke en sociale ontworteling die Vos signaleert worden bestreden. Dit is echter in elk geval niet een trend die Vos kan waarderen. Het gevaar van de christelijke onderwijsorganisaties zit hem nu juist in het verwaarlozen van de eenheidsgedachte. Hoewel, ook de sociaal-democraten zijn volgens Vos van het ware eenheidsgeloof afgevalen.

Deze ideologische omlijsting van het moeilijke vernieuwingsproces is helemaal overbodig, niet reëel en *schadelijk* voor de verdere ontwikkeling. Het bedrijfsongeval met de middenschool wordt daardoor alleen maar voortgezet.

Ideologische bekommernis

De ideologische vooringenomenheid brengt Vos ertoe leeuwen en beren te zien die er niet zijn. Zo zou de havo een school voor een

nieuwe klasse worden. Voorts dreigt een tweedeling in het onderwijs (ja, inderdaad, ook hier) doordat de brede scholengemeenschappen hoofdzakelijk uit twee typen bestaan: algemeen vormend met vwo enerzijds en mavo met lbo anderzijds. Cijfers van het CBS (zie 'Samen verder') bevestigen dat, maar tonen tevens aan, dat beide genoemde typen in aantal licht dalen en dat scholengemeenschappen waarin minstens havo en lbo, maar vaker ook andere soorten samen zijn gebracht, de laatste tien jaar sterk in aantal stijgen. Die tweedeling loopt dus langzamerhand op haar eind. Voorts is het leerlingenaanbod voor mavo/lbo nu eenmaal een stuk groter dan voor andere opleidingstypen. In kleinere plaatsen is zodoende eerder ruimte voor een mavo/lbo-combinatie, dan voor nog bredere scholengemeenschappen. De door Vos gevreesde tweedeling is dus voor een deel een statistisch artefact. Overigens wijst Vos er terecht op dat de fusie van scholen en de stichting van scholengemeenschappen vaak zonder plan, doel of visie plaatsvindt. Het zou een goede zaak zijn indien niet alleen administratieve, maar vooral ook onderwijskundige motieven hierbij expliciet naar voren zouden worden gebracht. Daarvoor pleit met name ook 'Samen verder'.

De invulling

De invulling van de basisvorming die bij Vos tevens algemeen en uniform is, en in een eenheidsschool moet worden gebracht, heeft minder onder sociaal-democratische ideologische druk geleden. Geestelijke en culturele vorming nemen daar een belangrijke plaats in (invoering in de 'Europese geest', wat dat ook moge zijn. Een soort eurocentrische civil religion?). De school heeft een taak bij de socialisatie van het kind. Vos citeert met waardering auteurs die erop wijzen dat het onderwijs ook voor niet-betaalde arbeid moet toerusten. Hij benadrukt nogmaals de wens om ieder kennis te laten maken met algemene technieken en verzorgende vakken. 'Samen verder' gaat daar wat dieper op in. Vos heeft van dat

rapport kennelijk geen kennis genomen. Hij wil in de basisvorming zelfs beroepsgericht onderwijs opnemen; polytechnische vorming zoals in de DDR; op actief handelen gebaseerd onderwijs, zoals in de USSR. Ook Frankrijk en enkele andere landen haalt hij als voorbeelden aan. Hier stuiten we op een typisch probleem waaraan onderzoekers zich niet kunnen onttrekken. Er zijn namelijk leerlingen die een zo langdurige periode van algemeen vormende basisvorming niet kun-

ders krijg je weer culturele verschillen die sociale ongelijkheid bestendigen. Hier blijkt nogmaals de krampachtige nadruk op gelijkheid in de zin van uniformiteit. Daarin verschilt Vos sterk van diegenen die streven naar gelijkwaardigheid en ruimte daarbij voor verscheidenheid. Steeds domineren bij hem de sociaal-politieke idealen.

Vos waarschuwt ervoor om niet bij het kind aan te sluiten. Het onderwijs moet juist iets eisen van de leerling en mag de eventuele gemakzucht van de scholieren niet zo maar accepteren. Daarom ook geen vrije pakketkeuze, maar uitdagend en spannend onderwijs. Vos heeft natuurlijk wel gezien dat juist het gebrek aan motivatie de sociale gelijkheid bevestigt. Kinderen uit zogenaamde sociaal-zwakke milieus ondergaan van huis uit weinig stimulans. De school mag zich daarbij niet neerleggen. De school moet aansluiten bij de vervolgopleiding en bij de eisen die door de maatschappij worden gesteld. En die eisen zijn nu eenmaal hoog en sterk verschillend. Dit zijn nuchtere, maar harde uitspraken. Hij ziet het persoonlijke aspect nog nauwelijks. Een christen-democraat kan echter geen genoegen nemen met dit soort stellingen. De menselijke persoon als zodanig, ook als enkeling, blijft voor ons daarvoor te zeer de moeite waard.

’ De menselijke persoon is voor christen-democraten zeer de moeite waard. ’

Het onderzoek

Andere medewerkers aan 'Onderwijs op de Tweesprong' gaan in op de onderzoeken inzake middenscholen in andere landen en de daar geboden basisvorming. De onderzoekbaarheid van de effecten van schoolstructuren op het leerresultaat is gering. In feite is er veel, maar zeer dubbelzinnig onderzoek te vermelden. Merkwaardig is hoe ook in dit tweede gedeelte van het WRR-rapport de invloed van maatschappelijke afkomst en bestemming op de schoolkeuze wordt benadrukt. Hoewel ieder daar wel voorbeelden van kent, kan toch niet worden gesteld dat heden ten dage dit als een doorslaggevend punt kan worden opgevoerd. Aanleg en studieresultaten zijn, althans in

nen verdragen. Zij worden slechts gemotiveerd door het uitzicht op concrete beroepen. Niet alle burgers hebben behoefte aan dezelfde breedheid van algemeen vormende basiskennis. Met instemming wijst Vos op het verschijnsel dat hij in Frankrijk waarneemt, waar bepaalde groepen leerlingen vroegtijdig de fase van algemene basisvorming verlaten om door te gaan naar de sterk op het beroep gerichte opleidingen, die in de tweede fase van het voortgezet onderwijs zijn gelokaliseerd. Wèg eenheid van de basisvorming. Het leven is dus sterker dan de leer. Toch maakt Vos zich zeer druk over het gevaar van elitevorming en een teveel aan individuele ontplooiing. Om die reden mag het vakkenaanbod niet al te breed zijn, want dat maakt het werken met heterogene leerlingengroepen moeilijker. De 'historisch-emancipatorische functie van het onderwijs komt dan in gevaar'. Het vakkenpakket moet zo mogelijk voor ieder gelijk zijn, an-

Nederland, veel belangrijker voor het school- en beroepsadvies. De schrijvers gaan overigens geheel voorbij aan de relatie tussen erfelijkheid en studieresultaten. Toch is die relatie er wel.

Het pleidooi om de verschillende opleidingsniveaus zoals die in het categoriale stelsel bestaan (van gymnasium via havo tot lbo toe) in één school te brengen, klinkt niet onaannemelijk. Met name zou meer ernst kunnen worden gemaakt met de aansluitings- en doorstromingsmogelijkheden en zou het vraagstuk van het zittenblijven beter kunnen worden aangepakt ('Samen verder' pleit in dit verband voor, waar mogelijk, invoering van een semestersysteem.) De auteurs van 'Onderwijs op de Tweesprong' tonen echter tevens aan dat het probleem van de positie van de laagstgekleerde in het onderwijs daarmee allerm minst verdwenen is, maar juist heel concreet en drukkend kan worden.

Het rapport bespreekt ook het vraagstuk van de heterogene leerlingengroep. Heel praktisch is de opmerking dat niemand kan garanderen dat elke school eenzelfde heterogene instroom van leerlingen zal hebben. Doordat in dit opzicht grote verschillen tussen scholen kunnen ontstaan, wordt toch de situatie die men wilde bestrijden, in stand gehouden.

Bovendien ligt er een groot gevaar in om de verschillende soorten onderwijs alleen in niveau te onderscheiden. Juist de eigen identiteit van het lbo, bijvoorbeeld, geeft de nodige status aan dat onderwijs. Kortom, lezing van dit tweede deel van het rapport overtuigt er niet van dat het geïntegreerde onderwijs de cultuur-politieke doelen van Vos naderbij zal brengen. Het signaleert tal van nieuwe nadelen en problemen: het probleem van de veelvuldige keuzen voor het onderwijsniveau (de zelf-selectie), de fragmentatie van het onderwijsaanbod, de moeilijker wordende positie van de zwakke leerling, het dubieus effect op de leerresultaten, de voorkeur van docenten voor homogene leerlingengroepen. Nuchter merkt de heer Vos op dat bezuiniging in het onderwijs kan drijven naar een systeem van

heterogene groepen, dat in een aantal gevallen nu eenmaal goedkoper is.

Voldoende reden om de voorzichtige weg van een VBAO op termijn via de ontwikkeling van brede scholengemeenschappen te bepleiten. Daarbij kan een sterk beroep worden gedaan op het onderwijsveld zelf, om eigen oplossingen te vinden voor zittenblijven, doorstromingen, aansluiting, verlate opleidings- en beroepskeuze, milieukwesties, etc. Spannend en veeleisend onderwijs. Met een goed oog voor de ontplooiing van de afzonderlijke leerlingen. Onderwijs met duidelijke eindtermen. Dat heeft nog jaren nodig. Terecht wijst 'Samen Verder' erop dat de uitkomst van dit proces niet vast staat. De tijd van blauwdrukken is voorbij. De richting van de ontwikkeling kan wel worden bepaald. Het is inmiddels jammer dat de acute problemen, de aansluiting van de verschillende schooltypen en het vervolgonderwijs onderling, door 'Onderwijs op de Tweesprong' eigenlijk niet worden aangepakt of opgelost. En toch is het al tientallen jaren zo dat de overgang van algemeen vormend onderwijs en beroeps-onderwijs tot grote aantallen drop-outs leidt. Wanneer wordt eens nagedacht over de echte problemen van nu? De jongeren van nu zijn meer gebaat bij praktische oplossingen op korte termijn dan bij cultuur-politieke dromen.

Literatuur:

- Wetenschappelijk Instituut voor het CDA: *Samen verder - een christen-democratische bijdrage tot de gedachtenvorming over de eerste fase van het voortgezet onderwijs*, CDA, Den Haag, oktober 1984.
- J.F. Vos, P. de Koning, S. Blom: *Onderwijs op de Tweesprong - over de inrichting van basisvorming in de eerste fase van het voortgezet onderwijs*, WRR, Den Haag, 1985.

AMO

